

Mr sc. Esaf Lević¹

Emir Hamzić²

Ivana Damjanović³

Služba za arhiv Brčko distrikta

Bosna i Hercegovina

ARHIVSKA GRAĐA U DEPOIMA SLUŽBE ZA ARHIV BRČKO DISTRIKTA BOSNE I HERCEGOVINE

Apstrakt: Služba za arhiv Brčko distrikta Bosne i Hercegovine uspostavljena je 2011. godine sa mandatom nadležnosti na teritoriji istog distrikta, a funkcioniše u sklopu Odjeljenja za javni registar Vlade Brčko distrikta Bosne i Hercegovine. Za potrebe Službe izgrađena je namjenska zgrada, prva takve vrste u Bosni i Hercegovini. Spletom okolnosti i nedostatkom prostora za smještaj drugih službi Vlade, u zgradu Arhiva je useljeno Pododjeljenje za katastar. Također, dio prostora depoa Arhiva koriste Osnovni sud Brčko (sutenen) i Pisarnica Brčko distrikta Bosne i Hercegovine (prizemlje), čime je Službi za arhiv na raspolaganju ostao samo arhivski depo na prvom spratu. U posljednje vrijeme intenzivirali smo prijem arhivske građe dospjele za preuzimanje, tako da je u našem depou trenutno pohranjeno cca 1.000 m arhivske građe, koja je podijeljena u fondove i zbirke i strukturirana po oblastima djelatnosti: Uprava i javne službe, Pravosuđe, Privreda i bankarstvo, Obrazovne, kulturne i naučne ustanove i Zbirke. Najstariji dokumenti i knjige koje posjedujemo nastali su u posljednjoj četvrtini 19. stoljeća i pripadaju periodu austrougarske vlasti u Bosni i Hercegovini. U radu će biti prezentovane vrste i količine arhivske građe koje su trenutno pohranjene u našem depou, sa osnovnim podacima o stvaraocima.

Ključne riječi: Služba za arhiv Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, arhivski depoi, arhivska građa, količina i vrsta arhivske građe

Arhivska djelatnost

Od pojave pisma bilježe se i ostaju pisani tragovi o većini aktivnosti u određenom društvu. Prvi zapisi nastali su na tvrdim podlogama (kamen, kost, glinene pločice, drvo, papirus i dr.), a od pronalaska tehnologije za proizvodnju papira u srednjem vijeku u toku nekoliko narednih stoljeća papir postaje najvažnija podloga za pisanje. Razvojem informacijskih tehnologija u drugoj polovini 20. stoljeća pojavljuju se dokumenti na novim nosiocima informacija, da bi na kraju to bilo u vidu elektronskih zapisa. Briga o čuvanju, zaštiti i korištenju svih tih vrsta zapisa, koje nazivamo arhivskom građom, predmet je rada arhiva kao ustanova kulture, a u širem smislu arhivistike kao zasebne naučne discipline.⁴

Arhivi su ustanove u kojima se trajno čuva arhivska građa, počevši od zaštite pa

¹ viši arhivista, esaflevic@gmail.com

² arhivski tehničar

³ dipl. oec.

⁴ Više o pojavi i razvoju arhiva i arhivistike u svijetu vidjeti: Krešimir Nemeth, *Uvod u arhivistiku*, u: Priručnik iz arhivistike, Zagreb, 1977, 1-13; Bernard Stulli, *Arhivi*, u: Priručnik iz arhivistike, Zagreb 1977, 14-22.

do valorizacije svih oblika njene vrijednosti. Evolucija pojmova „arhiv“ i „arhivska građa“ veoma je duga, počevši od prvih promjena kod naroda starog istoka, Grčke i Rima, preko evropskog srednjovjekovlja, te posebno promjena izazvanih Francuskom revolucijom 1789. godine, koja čini prekretnicu u shvatanju značaja i uloge arhiva i arhivske građe, a na čemu se temelji i uspostava moderne arhivske službe. Arhivi postaju ustanove u kojima se sakuplja arhivska građa pisana na mekim podlogama, ponajviše na papiru, a koja se odnosi ne samo na rad državnih organa, već i na sve segmente društvenog života. Arhivi se otvaraju za javnost (građanstvo), a arhivska građa se koristi ne samo kao dokaz o imovinsko-pravnim odnosima, već i u naučne, obrazovne i kulturne svrhe. Razvoj informacionih tehnologija u drugoj polovini 20. stoljeća rezultirao je pojavom elektronskih zapisa kao nove vrste arhivske građe, te učinio archive nezaobilaznim informacijskim centrima. U skladu s vizijom i dometima tehnološkog i društvenog razvoja, postepeno se brusila i arhivistika kao zasebna naučna disciplina koja je od statusa pomoćne historijske postala važna informacijska nauka.

Prvi arhivi nastali su na dvorovima zemalja Bliskog istoka, potom u staroj Grčkoj i starom Rimu, a u srednjem vijeku nastaju arhivi u vlasništvu vladara, feudalaca i crkve. Na društveni položaj i cjelokupan razvoj arhiva kao samostalnih institucija presudan uticaj imale su buržoaske (građanske) revolucije, naročito Francuska građanska revolucija (1789), koje su, između ostalog, donijele i bitno promijenjen odnos prema društvenim i humanističkim naukama, a time i historiografiji, mijenjajući suštinski odnos prema arhivskoj građi i drugom kulturnom naslijeđu. Tako su arhivi, koji su dugo vremena bili „skladišta dokumenata“ pravno-dokazne vrijednosti i značaja, prerasli u arhive kao državne institucije koje se staraju o dokumentima od značaja za nauku, historiju, kulturu i druge društvene potrebe. Kasnije su, tokom 19. i 20. stoljeća, pojam i funkcija arhiva, kao i pojam i struktura arhivske građe, mijenjani i dopunjavani, sve u skladu sa ukupnim društvenim promjenama, tako da danas arhivi imaju funkciju informacijskih i kulturnih centara od značaja za memoriju i razvoj nauke i društva u cjelini.⁵

Arhivska djelatnost na području Bosne i Hercegovine

Ukupne civilizacijske promjene na planu shvatanja uloge arhiva i arhivske građe u državi i društvu imale su uticaja i na prostor Bosne i Hercegovine. U srednjovjekovnoj Bosni značajna pažnja posvećivana je zaštiti i čuvanju povelja (izdatih od strane vladara, plemstva i crkve) kao najvažnijih pravnih dokumenata koja se, uslijed slijeda negativnih historijskih okolnosti, ponajviše nalaze u inostranim arhivima, kakav je slučaj sa poveljom Kulina bana iz 1189. godine. Četverovjekovno razdoblje osmanske uprave (1463-1878) ostavilo je traga u različitim dokumentima osmanske provenijencije, posebno za 19. stoljeće, koja se najvećim dijelom čuvaju u arhivima današnje Republike Turske, ali i u bosanskohercegovačkim arhivima i drugim institucijama kulture i nauke. Austrougarska administracija je u toku četrdesetogodišnje vladavine značajno unaprijedila brigu o arhivskoj građi koja je nastajala u Bosni i Hercegovini kao zasebnom upravnom području, odnosno u zajedničkim organima vlasti Dvojne monarhije. Međutim, ni tada, kao ni u narednih dvadesetak godina postojanja monarhističke Jugoslavije, nije došlo do osnivanja arhiva i uspostave organizovane arhivske službe u Bosni i Hercegovini, mada su neke funkcije arhiva vršile druge institucije, kao što je Zemaljski muzej u Sarajevu. Tek je nakon Drugog svjetskog rata na području Bosne i Hercegovine postepeno uspostavljana cjelovita arhivska mreža koju su do ratnog konflikta 1992. godine činili Arhiv Bosne i

⁵ Azem Kožar, Ivan Balta, *Pomoćne historijske znanosti i arhivistika*, Tuzla 2004, 135-141.

Hercegovine kao matična arhivska ustanova i osam regionalnih arhiva (u Sarajevu, Banja Luci, Mostaru, Travniku, Tuzli, Doboju, Bihaću i Foči). Ista je, nakon rata 1995. godine, u skladu s novim administrativnim ustrojem zemlje, značajno izmijenjena, tako da je čine Arhiv Bosne i Hercegovine s reduciranom matičnom funkcijom, dva entitetska, deset kantonalnih arhiva u entitetu Federacija Bosne i Hercegovine i Arhiv Brčko distrikta Bosne i Hercegovine.

Na sudbinu arhivske građe u Bosni i Hercegovini uticale su brojne negativne historijske okolnosti (česti ratovi, požari, poplave, kulturna zaostalost i nebriga vlastodržaca) koje su glavni razlozi zbog kojih nisu u kontinuitetu sačuvani dokumenti prošlosti. Briga o dokumentima javnopravnog karaktera (povelje i sl.) postojala je i u vrijeme srednjovjekovne bosanske države. Međutim, ni tada, kao ni u toku četiri stoljeća osmanske vladavine (1463-1878), nije uspostavljena organizovana briga države za zaštitu dokumenata, tj. arhivske građe. Prvi pokušaj na tom planu učinjen je u vrijeme austrougarske uprave 1909. godine putem zahtjeva koji je Zemaljska vlada za Bosnu i Hercegovinu uputila nadležnom Zajedničkom ministarstvu finansija u Beču, a koje je tada, kao i nekoliko godina kasnije (1914), ponovljeni zahtjev odbilo.⁶ Ni u vrijeme monarhističke Jugoslavije (1918-1941) nije došlo do osnivanja arhiva na području Bosne i Hercegovine, a takve mogućnosti nije moglo pružiti ni burno vrijeme Drugog svjetskog rata (1941-1945). Međutim, i pored toga, na području Bosne i Hercegovine su i prije osnivanja arhiva i ustrojavanja arhivske službe postojali neki oblici zaštite određenog dijela arhivske građe, posebno one koja je nastajala u radu državnih organa. To je slučaj i sa građom iz osmanskog razdoblja koja se danas nalazi u arhivima Republike Turske (neki dokumenti se nalaze i u orijentalnim zbirkama većine arhiva u Bosni i Hercegovini, u posjedu Islamske zajednice, kao i u Orijentalnom institutu u Sarajevu), posebno sa građom iz vremena austrougarske uprave, te sa građom monarhističke Jugoslavije koja je pohranjivana u administrativnim centrima (Beogradu, Zagrebu, Cetinju, Sarajevu, Banjoj Luci i dr.), kao i sa dokumentima iz Drugog svjetskog rata.⁷

Organizovana i propisima uređena briga o arhivskoj građi započinje donošenjem Uredbe Vlade Narodne Republike Bosne i Hercegovine (NRBiH) 12. 12. 1947. godine o osnivanju Državnog arhiva Bosne i Hercegovine. Bila je to prva arhivska ustanova u viševjekovnoj historiji BiH.⁸ Donošenjem *Općeg zakona o državnim arhivima* 1950. godine za područje cijele Federativne Narodne Republike Jugoslavije (FNRJ), arhivska djelatnost je utemeljena na cijelom njenom prostoru, pa otuda i u Bosni i Hercegovini, čime su stvorene okolnosti za uspostavljanje mreže regionalnih arhivskih ustanova na cijelom njenom prostoru. Na području Bosne i Hercegovine osnovani su arhivi u Sarajevu (1948), Banja Luci (1953), Mostaru, Tuzli, Doboju i Travniku (1954), koji su u početku imali status gradskih arhiva, potom sreskih, te regionalnih. Nešto kasnije arhivska mreža je zaokružena osnivanjem arhiva u Bihaću (1982) i Foči (1983), pa je tako stanje ostalo do ratnog konflikta 1992. godine. Ipak, cjelovita arhivska mreža na području Bosne i

⁶ Ferdo Hauptmann, *Pokušaj osnivanja zemaljskog arhiva za BiH pred Prvi svjetski rat*, Glasnik arhiva i DAR BiH, broj 8/9, Sarajevo 1968/69, 9-14.

⁷ A. Kožar, I. Balta, *Pomoćne historijske znanosti i arhivistika*, 151-152.

⁸ Nakon osnivanja, Arhiv je za kratko vrijeme obavio veoma značajne poslove: između ostalog, prikupio je preostalu arhivsku građu organa uprave nastalu za vrijeme austrougarske uprave, između dva svjetska rata i u toku Drugog svjetskog rata, koja je bila rasuta i nezaštićena, te 1947. preuzeo restituiranu arhivsku građu iz Beograda koja je tokom njemačke okupacije bila odvezena u Beč (najznačajnija su dva fonda: Zajedničko ministarstvo finansija – Odjeljenje za Bosnu i Hercegovinu i fond Zemaljske vlade za Bosnu i Hercegovinu).

Hercegovine uspostavljena je tek 1962. godine donošenjem *Zakona o arhivima u Bosni i Hercegovini*⁹, kojim je Državnom arhivu Bosne i Hercegovine data nadležnost matičnog arhiva, a koja je obuhvatala vođenje zajedničke informativne službe o arhivima i arhivskoj građi, unapređenje stručnog rada, obrazovanje kadrova i osnivanje centralne radionice za konzervaciju i restauraciju dokumenata. Od posebnog značaja su i odredbe ovog zakona kojima je u arhive po prvi put uvedena služba za zaštitu arhivske građe u nastajanju, poznata kao vanjska služba. Razvojem društva rasle su i potrebe za promjenama u nadležnostima i organizovanju arhivske službe u Bosni i Hercegovini. Te promjene su apsorbovane u novim arhivskim zakonima koji su donijeti 1974.10 i 1987. godine.¹¹

Naznačenim arhivskim propisima arhivska djelatnost je definisana kao djelatnost od općeg interesa za Bosnu i Hercegovinu, koja obuhvata prikupljanje, sređivanje, stručnu obradu, istraživanje, čuvanje i zaštitu javne registraturne i arhivske građe, kao i objavljivanje i davanje na korištenje javne arhivske građe i nadzor nad registraturnom i arhivskom građom. Dokumentarna i arhivska građa zaštićene su bez obzira na to u čijem su vlasništvu, te da li su registrovane i evidentirane. Ovim odredbama bitno su unaprijeđene uloga i značaj arhiva i arhivske djelatnosti u društvu, što je imalo odraza na ukupne rezultate ove djelatnosti. Između ostalog, u bosanskohercegovačkim arhivima se 1991. godine nalazilo 3.040 arhivskih fondova i zbirke ukupne količine 22.620 dužnih metara.¹²

Ratna zbivanja (1992-1995) imala su krupne posljedice na sve segmente arhivske djelatnosti Bosne i Hercegovine. Stradale su ogromne količine arhivske i registraturne građe, posebno one koja se nalazila van arhiva¹³, smanjen je broj arhivskih zaposlenika, kao i površina arhivskog prostora, došlo je do oštećenja arhivskog prostora i arhivske opreme, nastale su statusne i organizacione promjene u radu arhiva i dr.¹⁴, tako da je arhivska djelatnost u osnovi značajno reducirana.

Nakon rata je, usljed promjena u administrativnom ustrojstvu Bosne i Hercegovine utvrđenih Dejtonskim mirovnim sporazumom iz 1995. godine, došlo do značajnih preinachenja i u organizaciji arhivske mreže Bosne i Hercegovine koju čine Arhiv Bosne i Hercegovine kao državna institucija sa reduciranom matičnom funkcijom, dva entitetska arhiva (Arhiv Federacije Bosne i Hercegovine i Arhiv Republike Srpske), deset kantonalnih arhiva (arhivi u Kantonu 10 i Posavskom kantonu nisu još uvijek formirani) u Federaciji Bosne i Hercegovine i Arhiv Brčko distrikta Bosne i Hercegovine. Donijeti su novi arhivski propisi¹⁵, izvršena kadrovska obnova, značajno povećan arhivski prostor i

⁹ Službeni list NR BiH, br. 14/62.

¹⁰ *Zakon o arhivskoj građi i arhivskoj službi*, Službeni list SRBiH, br. 9/74.

¹¹ *Zakon o arhivskoj djelatnosti*, Službeni list SR BiH, br. 21/87.

¹² *Standardi i normativi za arhivsku djelatnost BiH* (priredili Vladimir Jerić i Esma Hadžagić), Sarajevo 1991, 104.

¹³ Azem Kožar, *Arhivistika u teoriji i praksi, knjiga 2*, Tuzla, 2005, 100-110. Prema ovim do sada jedino objavljenim istraživanjima u toku rata (1992-1995) na području Bosne i Hercegovine stradalo je (uništeno ili teže oštećeno) 80.938 d/m arhivske građe, odnosno 52% ukupne količine.

¹⁴ O ovim i mnogim drugim pitanjima arhivske djelatnosti Bosne i Hercegovine objavljeni su, između ostalog, brojni radovi u bosanskohercegovačkoj arhivskoj periodici: *Glasniku arhiva i Društva arhivskih radnika BiH* (od 2004. Arhivističkog udruženja BiH), Sarajevo; *Arhivskoj praksi* (u izdanju Arhiva u Tuzli i Društva arhivskih zaposlenika Tuzlanskog kantona), u *Glasniku Arhivističkog udruženja Republike Srpske*, Banja Luka i dr.

¹⁵ O arhivskim propisima vidi u: Amira Šehović, Džemila Čekić, *Zbirka arhivskih propisa Bosne i Hercegovine 1947-2007.*, Sarajevo, 2007; Zoran S. Mačkić, *Zaštita kulturnih dobara*,

osavremljena arhivska oprema, preuzete značajne količine arhivske građe iz registratura, a izvršene su i brojne druge promjene i poboljšanja. Ipak, na arhivsku djelatnost imaju odraza spore tranzicijske promjene države i društva, tako da ona nije još uvijek na razini potreba.¹⁶

Arhivska djelatnost na području Brčko distrikta Bosne i Hercegovine

Područje Brčkog i okoline (općine, sreza) je u vrijeme uspostavljanja arhivske službe u Bosni i Hercegovini nakon Drugog svjetskog rata bilo pod teritorijalnom nadležnošću Arhiva u Tuzli, naročito od 1962. kada je njegova djelatnost intenzivirana na cijelom području sjeveroistočne Bosne. Takvo stanje je ostalo do početka 1992. godine, kada se usljed ratnih zbivanja dio ovog područja pod kontrolom snaga Vojske RS našao nominalno u arhivskoj nadležnosti Arhiva RS iz Banje Luke, dok je drugi dio teritorije opštine pod kontrolom Armije Republike Bosne i Hercegovine ostao u nadležnosti Arhiva u Tuzli. Poslije rata, međunarodnom arbitražom je 2000. godine na cijelom prijeratnom području općine Brčko uspostavljen Brčko distrikt Bosne i Hercegovine kao zasebna administrativna cjelina (izvan teritorije dva entiteta) u okvirima države Bosne i Hercegovine, sa svim pripadajućim organima zakonodavne, izvršne i sudske vlasti, odnosno institucijama i ustanovama za sve oblasti djelovanja.

Naznačene okolnosti, a posebno ratna zbivanja, imale su direktnog odraza na ukupno stanje arhivske građe kao dijela pokretnog kulturnog naslijeđa ove sredine. Između ostalog, iz brojnih razloga je došlo do stradanja ogromnih količina relevantne arhivske građe kao memorije ove sredine i nepristrasnog svjedoka prošlosti. Ta saznanja su dodatno uticala na opredjeljenje i dinamiku institucionalizacije arhivske djelatnosti na području Brčko distrikta Bosne i Hercegovine kako bi se okončao svojevrsni vakuum koji je na ovom planu nastao po završetku rata 1995. godine. Doneti su arhivski propisi (2004), izgrađen namjenski objekat (2008) i uspostavljena Služba za arhiv u okviru resora Vlade Distrikta (2011) kao etapa u konstituisanju kompletne arhivske ustanove.

Služba za arhiv je u okviru svojih nadležnosti obavila značajne poslove arhivske djelatnosti, između ostalog uspostavila nadzor nad radom stvaraoca i imaoca arhivske građe u nastajanju, te do sada preuzela oko 1.000 dužnih metara arhivske građe. Preuzeta arhivska građa je najvećim dijelom arhivistički sređena, raspoređena u arhivske fondove i zbirke o kojima su sačinjena određena informativna pomagala (inventari) i tako postala dostupna za potrebe građana, pravnih lica, istraživača i dr.

Područje Brčko distrikta Bosne i Hercegovine je u fazi nastajanja i razvoja arhivske djelatnosti nakon Drugog svjetskog rata potpadalo pod nadležnost Arhiva u Tuzli. Ovaj arhiv je osnovan 1954. godine i prošao je kroz brojne promjene teritorijalne nadležnosti. U početku je djelovao na području Grada Tuzle, potom na području Sreza tuzlanskog, a od 1962. godine na području 19 opština sjeveroistočne Bosne pod nazivom Regionalni istorijski arhiv Tuzla. Jedno vrijeme, od 1968. do 1973, bio je integrisan sa Arhivom Doboja i obuhvatao je područje 28 općina. U toku ratnih dejtava 1992-1995. Arhiv je i dalje nominalno pokrивao prijeratno područje sjeveroistočne Bosne, ali

Komentari i objašnjenja propisa Republike Srpske, Banja Luka 2003.

¹⁶ O postdejtonskom razvoju arhivske djelatnosti Bosne i Hercegovine vidi u: Azem Kožar, *Arhivistika u teoriji i praksi, knjiga 4*, Tuzla, 2011, 11-26; Isti, *Arhivistička dostignuća Bosne i Hercegovine*, Atlanti, Časopis za savremenu arhivističku teoriju i praksu, broj 23, sv. 1, Trst 2013, 149-158.

je stvarnu nadležnost imao samo na teritoriji pod kontrolom Armije Republike Bosne i Hercegovine, kojoj je pripadao i dio područja prijeratne općine Brčko sa sjedištem u Rahiću, dok je drugi dio prijeratne općine Brčko bio pod kontrolom Vojske RS, a u arhivskoj nadležnosti Arhiva RS iz Banje Luke. Osnivanjem Okruga Tuzla 1993, Arhiv u Tuzli obavlja djelatnost pod imenom Historijski arhiv Okruga Tuzla, a nakon formiranja Tuzlanskog kantona (13 opština) nastavlja djelatnost kao Arhiv Tuzlanskog kantona.¹⁷

Nakon rata, područje prijeratne opštine Brčko bilo je predmet međunarodne arbitraže. Odlukom Arbitražne komisije 8. marta 2000. godine zvanično je uspostavljen Brčko distrikt Bosne i Hercegovine na cijeloj teritoriji predratne općine, koji se kao jedinica lokalne samouprave nalazi pod suverenitetom Bosne i Hercegovine, sa vlastitim Statutom i drugim pravnim propisima.

U toku ratnog konflikta (1992-1995), usljed velikog intenziteta ratnih dejstava, na ovom području stradale su značajne količine arhivske i registratorske građe s područja opštine Brčko. To se nije bitnije promijenilo ni nakon rata, u vrijeme trajanja arbitraže 1995-2000. godine. Ovo se posebno odnosi na onaj dio građe koji se nalazio u registraturama, a koja je stradala iz brojnih razloga: usljed nebrige imalaca, ratnih dejstava, privatizacije preduzeća i drugih tranzicijskih promjena koje su se odvijale i na ovom području. Razmjere ratnih i poratnih stradanja arhivske i registratorske građe na području Brčko distrikta Bosne i Hercegovine do sada nisu istražene, ali se na osnovu kasnijih uvida stručnih radnika na terenu može sa sigurnošću tvrditi da su one ogromne.

U vrijeme nakon arbitraže 2000. godine, kada su nastale brojne institucije na području Distrikta, došao je red i na brigu o arhivskoj građi. Ona je iskazana u opredjeljenju da se formira arhiv kao ustanova za ovo područje, koji će preuzeti sve aktivnosti na saniranju i unapređenju stanja arhivske djelatnosti. Njena konkretizacija i realizacija započela je donošenjem *Zakona o arhivskoj djelatnosti* (2004), potom osiguranjem arhivskog prostora (2008) i na kraju osnivanjem Arhiva (2011).

Naime, *Zakon o arhivskoj djelatnosti Brčko distrikta Bosne i Hercegovine* donijela je Skupština Brčko distrikta Bosne i Hercegovine na 99. sjednici održanoj 8. septembra 2004. godine.¹⁸ Nakon toga su donijeti i pojedini podzakonski akti. Studiozno se pristupilo i osiguranju odgovarajućeg arhivskog prostora. Na inicijativu međunarodne zajednice, a na osnovu prethodno sačinjenog elaborata, u Brčkom je napravljen namjenski objekat za potrebe Arhiva Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, ukupne površine 1.815 m², od čega prostor depoa čini ukupno 1.193 m² (u prizemlju i na spratu).¹⁹ Moderna zgrada projektovana je kao objekat sa svim sadržajima potrebnim za arhivsku djelatnost od prijema arhivske građe, njenog sređivanja i prebacivanja u digitalni oblik, do njenog odgovarajućeg smještaja u moderno opremljene depoe. Zgrada je osmišljena s pratećim sadržajima kao što su prijemna kancelarija, prostorija za oprašivanje građe (dezinfekciju, dezinfekciju i dr.), depo, čitaonica, biblioteka, galerija, informativni centar, sala za sastanke, kafeterija, prostorija za mikrofilmovanje i prenos na (nove) medije i kancelarijski prostor. Zgrada je završena 2008. godine.

Nakon što su se stvorili zakonski i prostorni uslovi, organi Distrikta su pristupili

¹⁷ Grupa autora, *Pedeset godina Arhiva u Tuzli (1954-2004)*, Tuzla 2005, 13-19.

¹⁸ *Zakon* je objavljen u *Službenom glasniku Brčko distrikta BiH*, br. 44/04.

¹⁹ *Elaborat o opravdanosti osnivanja Arhiva Brčko distrikta Bosne i Hercegovine* nalazi se u arhivi Vlade Brčko distrikta Bosne i Hercegovine. O namjenskoj izgradnji ovog objekta više vidi u: Azem Kožar, Anđelko Terzić, *Izgradnja namjenskog objekta za Arhiv Brčko distrikta Bosne i Hercegovine*, Arhivska praksa, broj 5, Tuzla 2002, 176-182.

formiranju Arhiva. Arhiv Brčko distrikta Bosne i Hercegovine osnovan je 2011. godine i najmlađa je ustanova ove vrste na teritoriji naše države. Njegovim osnivanjem započela je organizovana zaštita arhivske građe na ovom prostoru. U početnoj fazi, koja još uvijek traje, radi kao Služba za arhiv Brčko distrikta Bosne i Hercegovine koja organizaciono djeluje u okviru Odjelenja za javni registar Vlade Brčko distrikta Bosne i Hercegovine. U objektu Arhiva privremeno je smješteno i Pododjeljenje za katastarske knjige i Vijeće za izlaganje Brčko distrikta Bosne i Hercegovine.

Uslovi za početak rada ove vrlo mlade službe stekli su se tek po prijemu potrebnog stručnog osoblja, a uporedo je rađeno na izradi više pravilnika kojima se razrađuju obaveze arhivske službe i svih ostalih subjekata čiji je zadatak da sprovode obaveze iz arhivske djelatnosti.

Zakonom o arhivskoj djelatnosti Brčko distrikta Bosne i Hercegovine uređena je oblast djelovanja Službe za arhiv u obavljanju sljedećih poslova:

- provođenje mjera zaštite arhivske građe u arhivu i briga za njenu sigurnost;
- sređivanje, obrada i objavljivanje arhivske građe u vidu stručne i druge publikacije;
- vršenje tehničkih i tehnoloških mjera zaštite arhivske građe;
- obavljanje stručnog nadzora nad čuvanjem i odabiranjem arhivske građe koja se nalazi izvan arhiva i određivanje mjera njene zaštite, kao i pružanje stručne pomoći imaočima i stvaraocima arhivske građe i registraturskog materijala;
- izdavanje uvjerenja, potvrda, ovjerenih prepisa i fotokopija i drugih isprava o činjenicama koje su sadržane u arhivskoj građi koju čuva;
- preuzimanje arhivske građe;
- prikupljanje arhivske građe u privatnom vlasništvu otkupom, poklonom ili odlaganjem;
- vođenje evidencija o arhivskoj građi u arhivima Bosne i Hercegovine, regionalnim i inostranim arhivima od značaja za Brčko distrikt Bosne i Hercegovine.

Organizovanim i sistematskim radom Služba za arhiv je u relativno kratkom vremenskom periodu postigla značajne rezultate. Posebno su značajni oni koji su postignuti na planu preuzimanja arhivske građe. Naime, Arhiv raspolaže sa 1.000 dužnih metara preuzete arhivske građe, raspoređene u arhivske fondove i zbirke. Najstariji dokumenti i knjige odnose se na kraj 19. i početak 20. vijeka i pripadaju periodu austrougarske vladavine, kao i periodu postojanja Kraljevine Jugoslavije. Ova građa je sačuvana ponajviše radom arhivara organa uprave. S ciljem obogaćivanja arhivske građe koja se odnosi ili je od značaja za Brčko distrikt Bosne i Hercegovine, kao dobro kulturno-historijskog naslijeđa, radi se na prikupljanju podataka i vođenju evidencija o arhivskoj građi u drugim arhivima Bosne i Hercegovine, regionalnim i inostranim arhivima, a zatim i na njenom preuzimanju u digitalnom obliku.

Arhivska građa raspoređena je u fondove i zbirke, strukturirana po oblastima djelatnosti, i to:

Uprava i javne službe

- Fond NO Sreza Brčko 1945-1962. – registraturno sređen, AIP-PrP
- Fond Općine Brčko 1945-1985. – registraturno sređen, AIP-PrP
- Fond Skupštine općine Brčko 1962-1992. – registraturno sređen, AIP-PrP

Pravosude

Sudovi:

- Fond Kotarski sud Brčko – registraturno sređen, AIP-IP
 - Zemljišnoknjižni predmeti 1888-1940.
 - Građanski predmeti 1892-1930.
 - Građanski predmeti „Rv“ 1908-1923.
 - Vanparnični predmeti 1918-1936.
 - Građanski predmeti „razno“ 1904-1943.
 - Građanski parnični predmeti 1920-1939.
 - Ostavinski predmeti 1922-1938.
 - Izvršni predmeti 1924-1938.
- Fond Sreski sud Brčko
 - Izvršni predmeti 1933-1938.
 - Predmeti sudske uprave 1936-1937.

Tužilaštva:

- Fond Tužilaštvo Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, period od 1945. – registraturno sređen, AIP- IP
 - Upisnici, djelovodnici, imenici i ostale knjige evidencije
 - Administrativne i krivične evidencije
 - Imenici, indeksi i ostale knjige evidencije
 - Krivični indeksi
- Sresko tužilaštvo Brčko 1947-1953.
- Okružno tužilaštvo Brčko 1954-1964.
- Općinsko tužilaštvo Brčko 1965-1985.
- Osnovno tužilaštvo Brčko 1992-1995.

Pravobranilaštvo:

- Fond Pravobranilaštvo Brčko distrikta Bosne i Hercegovine – registraturno sređen, AIP-PrP
 - Djelovodni protokoli Pravobranilaštva 1956-1977.
 - Djelovodni protokoli Društveni pravobranilac samoupravljanja 1979-1982.

Privreda i bankarstvo

- Fond Privilegovana agrarna banka Beograd do 1941. – arhivistički sređen, AIP-SP
- Fond Uprava fondova Kraljevine Srbije do 1941. – arhivistički sređen, AIP-SP
- Fond Državna hipotekarna banka do 1941. – arhivistički sređen, AIP SP
- Dionice Prve muslimanske banke do 1941. – arhivistički sređen, AIP-AP
- Fond ODP „Interplet“ Brčko – registraturno sređen PrP
- Fond ODP „Palis“ Brčko – registraturno sređen, AIP-PrP
- Fond ODP „Merkur“ Brčko – registraturno sređen, AIP-PrP

- Fond JZU „Zdravstveni centar Brčko“ – arhivistički sreden, AIP-SP

Образовне, културне и научне установе

- Fond Dječiji dom „Veljko Lukić Kurjak“ Brčko – arhivistički sreden, AIP-SP
- Fond Gimnazija „Vaso Pelagić“ Brčko – arhivistički sreden, AIS-SP
- Zbirka Razrednice osnovnih škola – arhivistički sredeņa, AIS-SP

Svaki arhiv trebalo bi da posjeduje specijalnu, tj. arhivsku biblioteku, kao zasebnu organizacionu cjelinu povezanu sa svim osnovnim funkcijama arhiva, a struktura njenog knjižnog fonda trebalo bi da bude u funkciji obavljanja osnovne djelatnosti arhiva, tj. da koristi istraživačima arhivske građe i stručnom osoblju arhiva.²⁰ Međutim, Arhiv Brčko kao mlada arhivska služba ne posjeduje posebnu arhivsku biblioteku, ali je od značaja činjenica da je u dijelu depoa Arhiva smještena sljedeća bibliotečka građa:

1. **Stručna literatura** (knjige – 72 naslova, periodika – 33 časopisa)
2. **Ostala literatura** (knjige – 195 naslova, periodika – 282 naslova)

ZAKLJUČAK

Iako podatke o razvoju ljudskog društva i znanja o prethodnim generacijama crpimo iz arhivske građe, te je koristimo za zadovoljavanje različitih javnih i privatno-pravnih potreba, činjenica je da je razvoj arhivistike u Bosni i Hercegovini počeo veoma kasno. Pokušaji organizovane zaštite arhivske građe su zabilježeni tek u periodu austrougarske uprave, početkom 20. stoljeća.

Otprilike 100 godina kasnije, 2011. godine, uspostavljena je Služba za arhiv Brčko distrikta Bosne i Hercegovine. Iako najmlađa arhivska ustanova u Bosni i Hercegovini, lokalne vlasti su obezbijedile sve prostorne i kadrovske uslove za njeno funkcionisanje i razvoj. Negativna strana je u ustupanju većeg dijela prostora Arhiva na korištenje drugim vladinim službama i odjeljenjima.

Ipak, i pored tih otežavajući okolnosti, u potpunosti su iskorištene prednosti, tako da je do današnjeg dana preuzeto i u depoe Arhiva smješteno cca 1.000 metara dužnih arhivske građe koja je veoma značajna za Brko distrikt Bosne i Hercegovine, sa tendencijom povećanja broja arhivskih fondova i količine arhivske građe u narednom periodu.

²⁰ A. Kožar, I. Balta, *Pomoćne historijske znanosti i arhivistika*, 219-221.

**Esaf Lević, M. Sc.
Emir Hamzić
Ivana Damjanović**

Archival Materials in Depots of the Archival Office of Brčko District

Summary

Even though we derive information about the development of human society and the knowledge of past generations from archival materials, and we also use archival materials to satisfy different public, private, and legal needs, it is a fact that the development of the archivistics in Bosnia and Herzegovina started very late. Efforts for organized protection of archival materials were noted in the period of Austro-Hungarian rule, at the beginning of the 20th century.

Aproximately 100 years later, in 2011, the Archival Office of the Brčko District was established. Although the youngest archival institution in Bosnia and Herzegovina and even though it was established late, local authorities provided all needed conditions regarding space and cadre for its functioning and development. The negative side is yielding of the greater part of the Archive's space to other government offices and departments.

However, despite these difficult circumstances, advantages were fully used so until today approximately 1.000 running meters of archival materials that are very important for the Brčko District of Bosnia and Herzegovina, were acquired and placed in the Archive's depots with tendency of increasing of archival fonds and the amount of archival materials in the following period.